

Archeologienota

Kluisbergen, Rozenlaan

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Kluisbergen, Rozenlaan: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Niels Schelkens

Erkende archeoloog

Niels Schelkens (2017/00186)

BAAC-Projectnummer

2017-0706

Plaats en datum

Gent, 3 augustus 2017

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 558

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

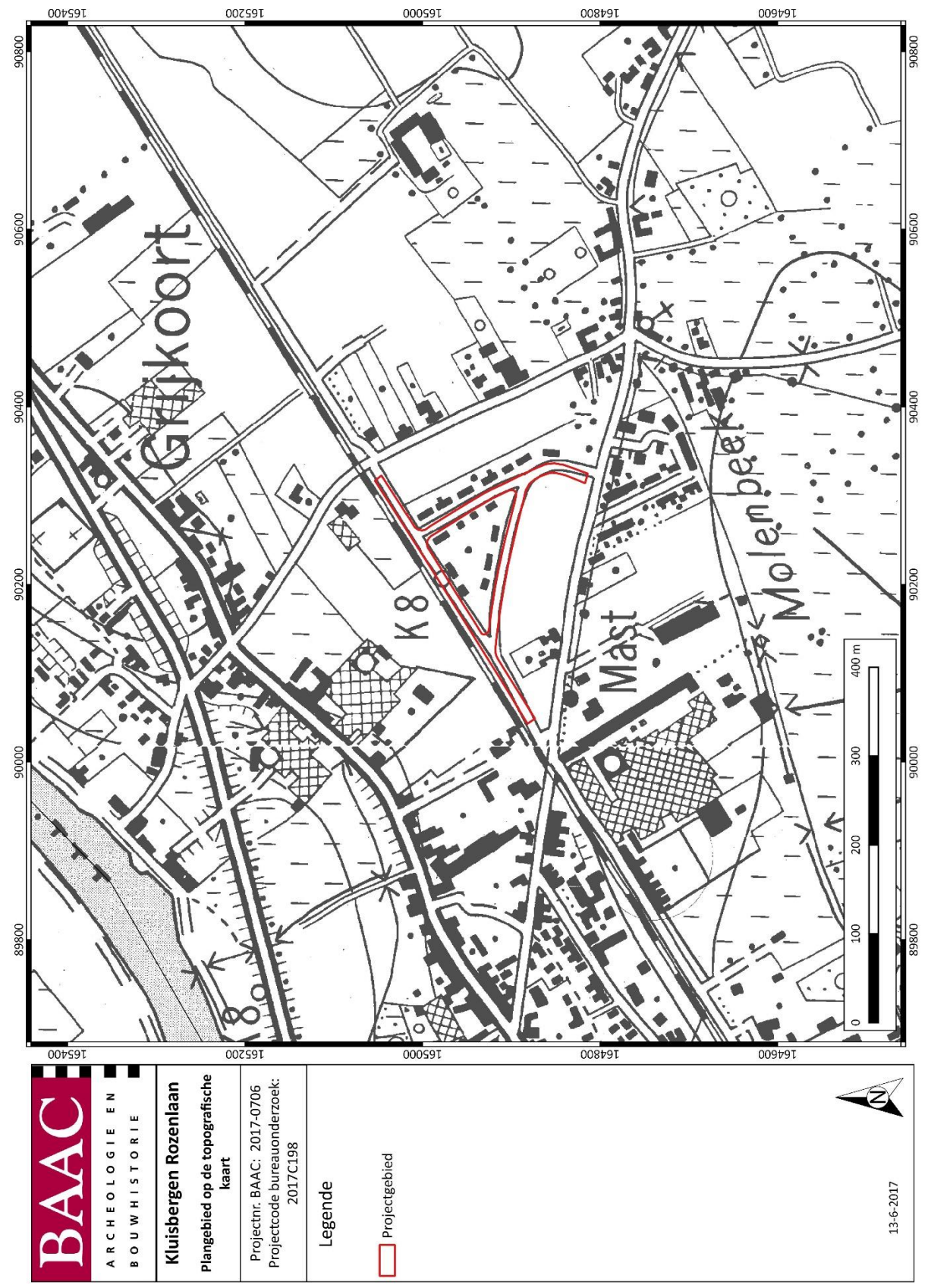
1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.1.5	Randvoorwaarden	10
1.2	Werkwijze en strategie	11
1.2.1	Onderzoeksvragen	11
1.2.2	Heuristiek	11
1.3	Assessmentrapport	12
1.3.1	Topografische situering	12
1.3.2	Cartografisch kader	12
1.3.3	Archeologisch kader	18
2	Besluit	21
2.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	21
2.2	Archeologische verwachting	21
2.3	Potentieel op kenniswinst	22
2.4	Gemotiveerd advies	22
3	Samenvatting	24
4	Lijst met figuren	25
5	Lijst met tabellen	25
6	Bibliografie	25
7	Bijlagen	26

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

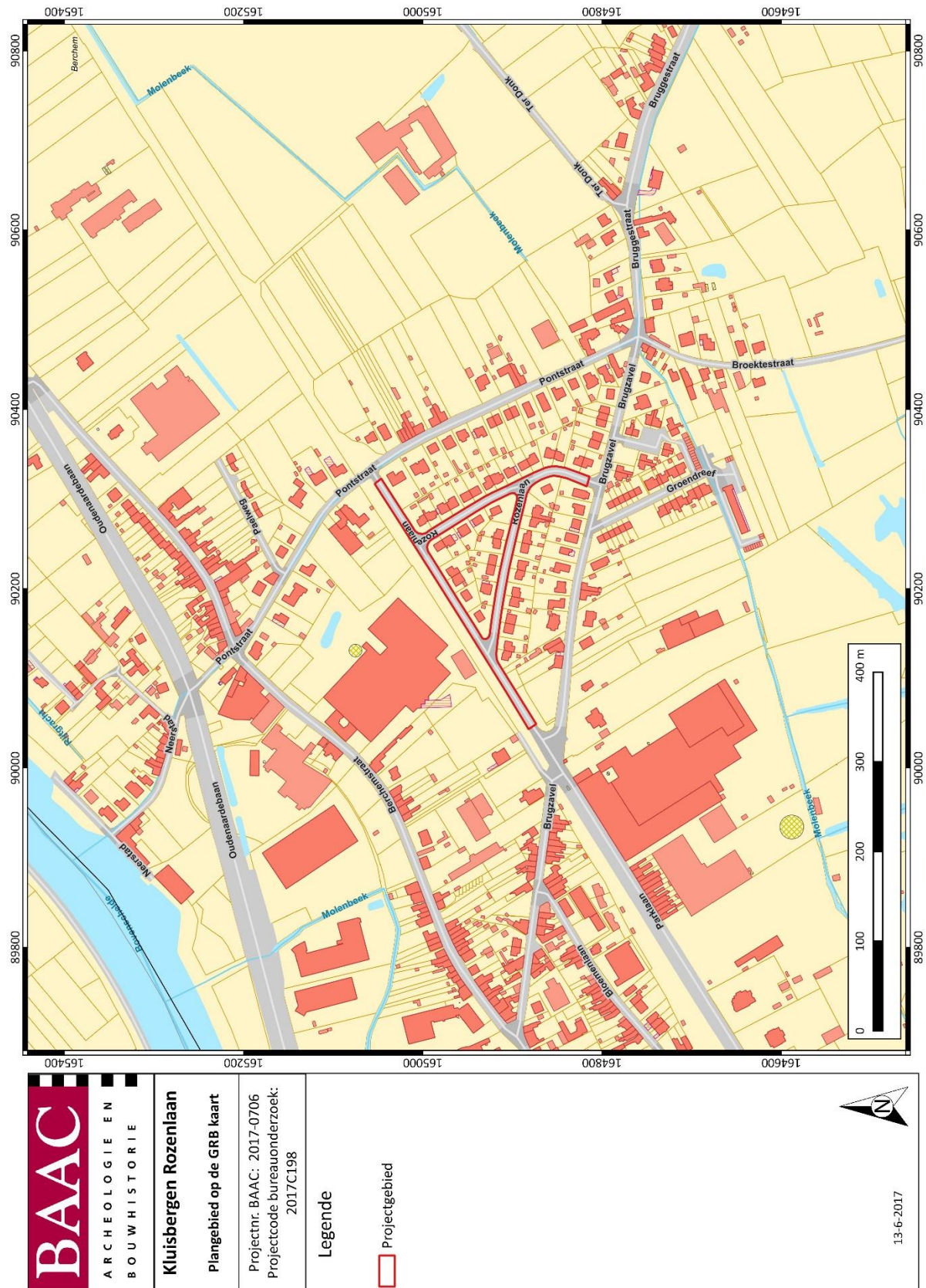
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Kluisbergen, Rozenlaan		
Ligging:	Rozenlaan, Openbaar domein, Kluisbergen, Oost-Vlaanderen		
Kadaster:	Kluisbergen, Afdeling 2, Sectie A, Openbaar terrein		
Lambertcoördinaten (EPSG:31370):	Noordwest:	x: 90043,88	y: 164881,68
	Noordoost:	x: 90317,46	y: 165053,66
	Zuidwest:	x: 90314,36	y: 164815,04
	Zuidoost:	x: 90323,29	y: 164812,07
Projectcode BAAC Vlaanderen bvba:	2017-0706		
Projectcode bureauonderzoek:	2017C198		
Betrokken actoren:	Niels Schelkens, Archeoloog		
Betrokken derden:	Niet van toepassing		

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2017a

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)²

² AGIV 2017d

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota met beperkte samenstelling opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een renovatie van de riolering gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de heraanleg van wegenis, uitbraak van de huidige riolering, aanleg nieuwe riolering) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied te Kluisbergen, Rozenlaan bedraagt ca. 7071 m². De ingreep in de bodem bedraagt ca. 4980 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in een woon- of recreatiegebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 1.000 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.1.4 Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein de heraanleg van het rioleringssysteem. Daaraan gepaard wordt de huidige weg en voetpaden grotendeels opgebroken en na realisatie opnieuw aangelegd. De huidige riolering die zich onder de straat bevindt wordt uitgebrouwen en gerenoveerd. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Bestaande situatie:

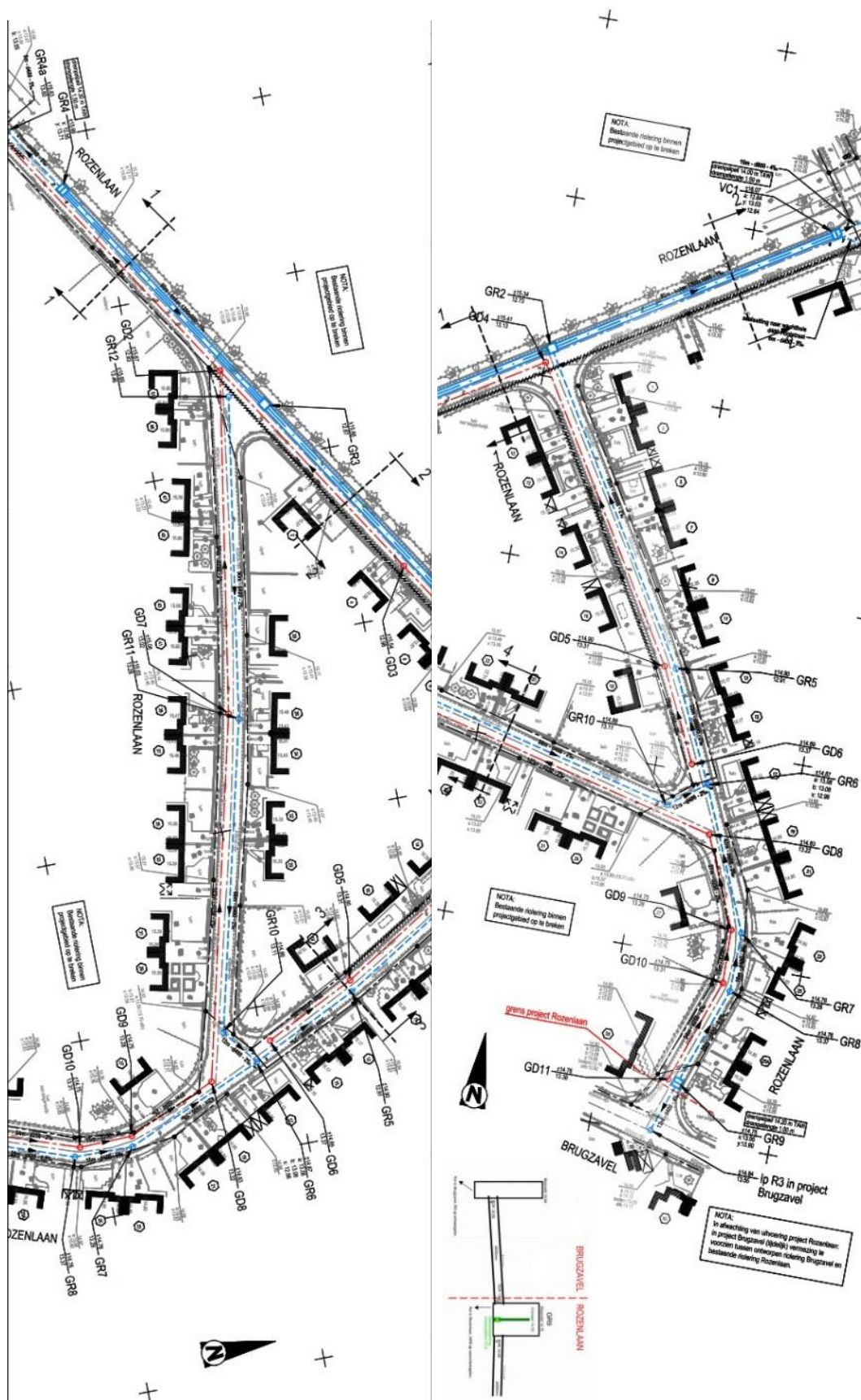
Het volledig heraan te leggen tracé is reeds in gebruik als weg. De breedte van de bestaande asfaltverharding (inclusief voetpaden) bedraagt overal ca. 9 m. Onder deze weg bevindt zich een gemengde riolering waarvan het gedeelte vanaf het kruispunt t.h.v. perceel 486K (huisnummer 1) afwatert richting Parklaan en aangesloten is aan IP G313B van de DWA-riolering. Het andere deel watert af richting Pontstraat en is aangesloten aan de bestaande gemengde riolering in de Pontstraat. In de Rozenlaan, binnengebied, ligt aan beide zijden van de straat een gemengde riolering welke ter hoogte van 502X (woning nr 51) aansluit op de bestaande gemengde riolering van het verlengde van de Rozenlaan. Eveneens zal de riolering vervangen worden in dit deel van de Rozenlaan die de Parklaan met de Pontstraat verbindt. De riolering bevindt zich op een diepte die varieert tussen de 1 en 3 m diepte. Deze riolering wordt eerst uitgebrouwen om plaats te maken voor de nieuwe riolering (Zie Bijlage 1).

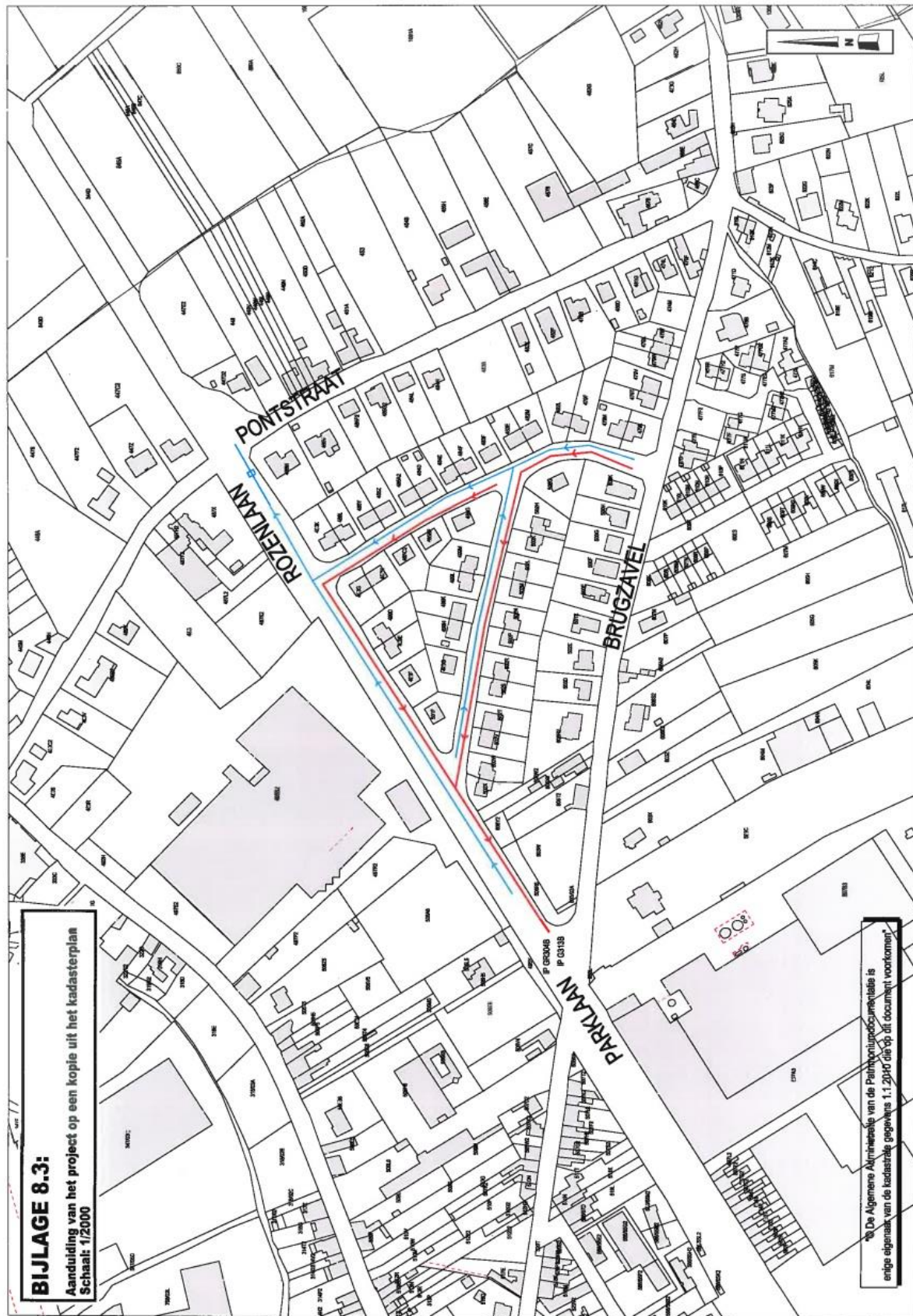
Geplande situatie:

Alvorens de nieuwe riolering te realiseren, dient het huidige wegtracé ontmanteld te worden. In totaal zal dus de hele straatbreedte inclusief voetpaden van ca. 9 m opgebroken worden om zo tot aan de bestaande riolering te kunnen graven. Het betreft een 2 DWA-stelsel welke moet instaan voor de afvoer van huishoudelijke afvalwater (Droog Weer Afvoer) en een RWA-riolering dewelke moet instaan voor de afvoer van het regenwater (Regen Weer Afvoer). De DWA-riolering heeft een diameter van 250 mm, de RWA-riolering heeft een diameter die varieert tussen de 400 en 600 mm (Zie Bijlage 1).

Voor de aanleg van de rioleringen wordt plaatselijk tussen 1 en 3 m diep gegraven. Dit komt overeen met het huidige niveau van de reeds bestaande riolering. Voor de lengteprofielen van de geplande rioleringen wordt naar de bijlage verwezen (zie Bijlage 2). Er zijn verschillende lengteprofielen voor de deeltrajecten waarin het tracé is opgedeeld. Belangrijk hierbij zijn de hoogtes (uitgedrukt in TAW) van het maaiveld en B.O.K. (binnenkant onderkant buis). Aansluitingen op de private stelsels van de woningen worden binnen de opgebroken zone voorzien. Voor het stuk Rozenlaan in het verlengde van de Parklaan wordt een infiltratiegracht voorzien tussen de wegenis en het fietspad met een maximale diepte van 0,80 m. Deze infiltratiegracht is noodzakelijk om aan de buffervoorwaarden van de provincie te voldoen.

Bij de heraanleg van het wegdek wordt een verstoring tot 0,56 m onder het geplande maaiveld voorzien. De opbouw met de verschillende bestanddelen is af te lezen figuur 4. De totale grootte van deze bodemingrepen bedraagt ca 4980 m². De volledige plannen zijn na te lezen in de bijlage (Zie Bijlage 4).

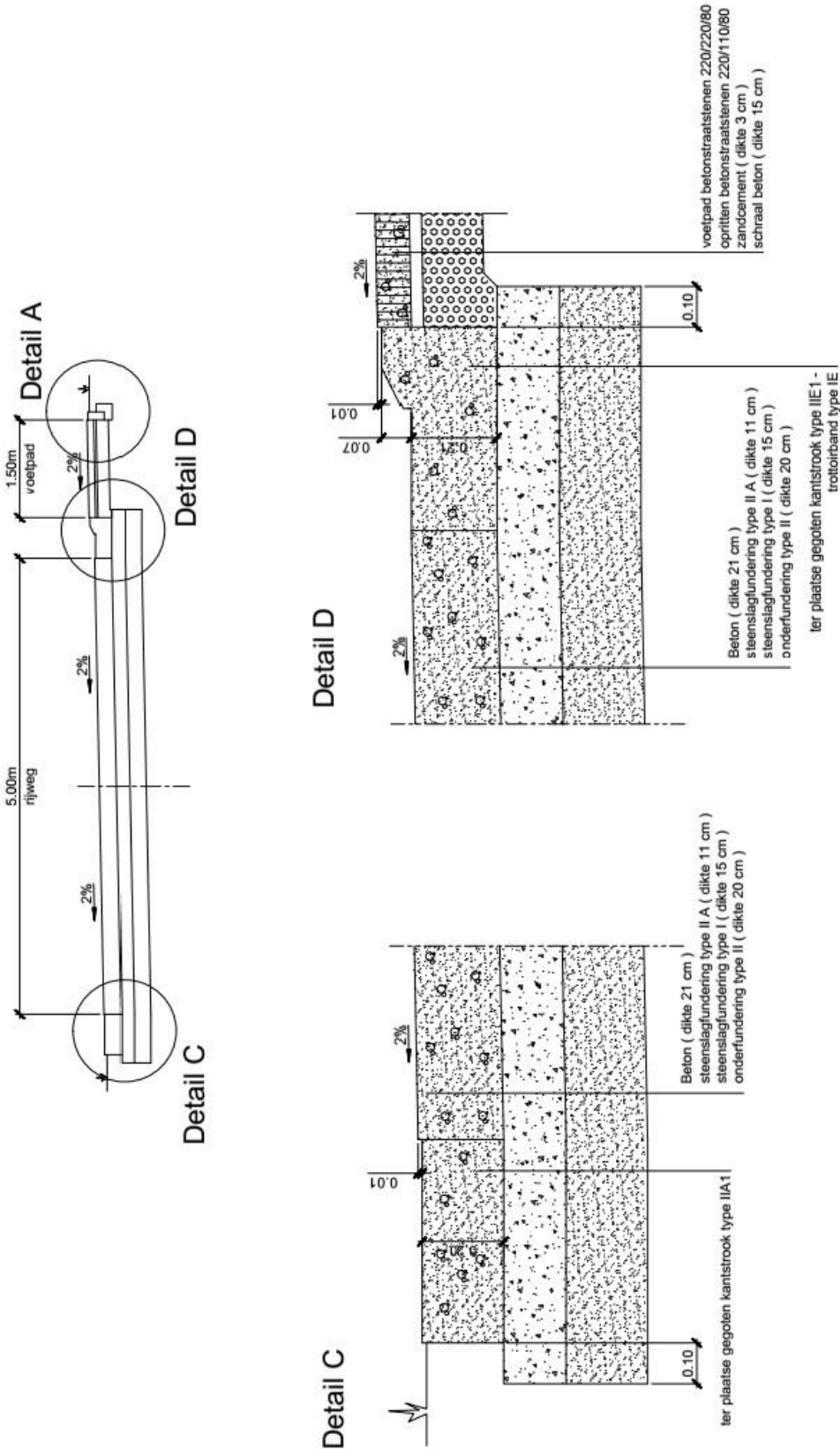

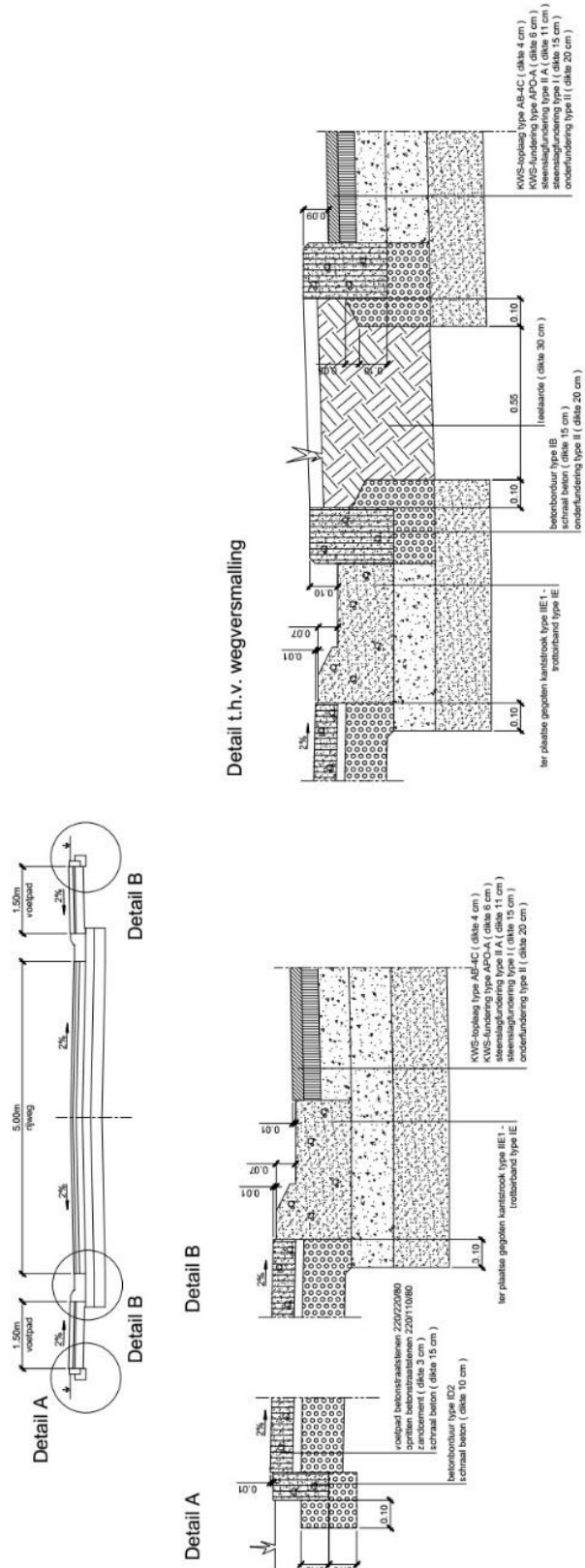
Figuur 3: plannen inplanting riolering⁴

⁴ Plannen aangebracht door opdrachtgever.

TYPEPROFIEL 1

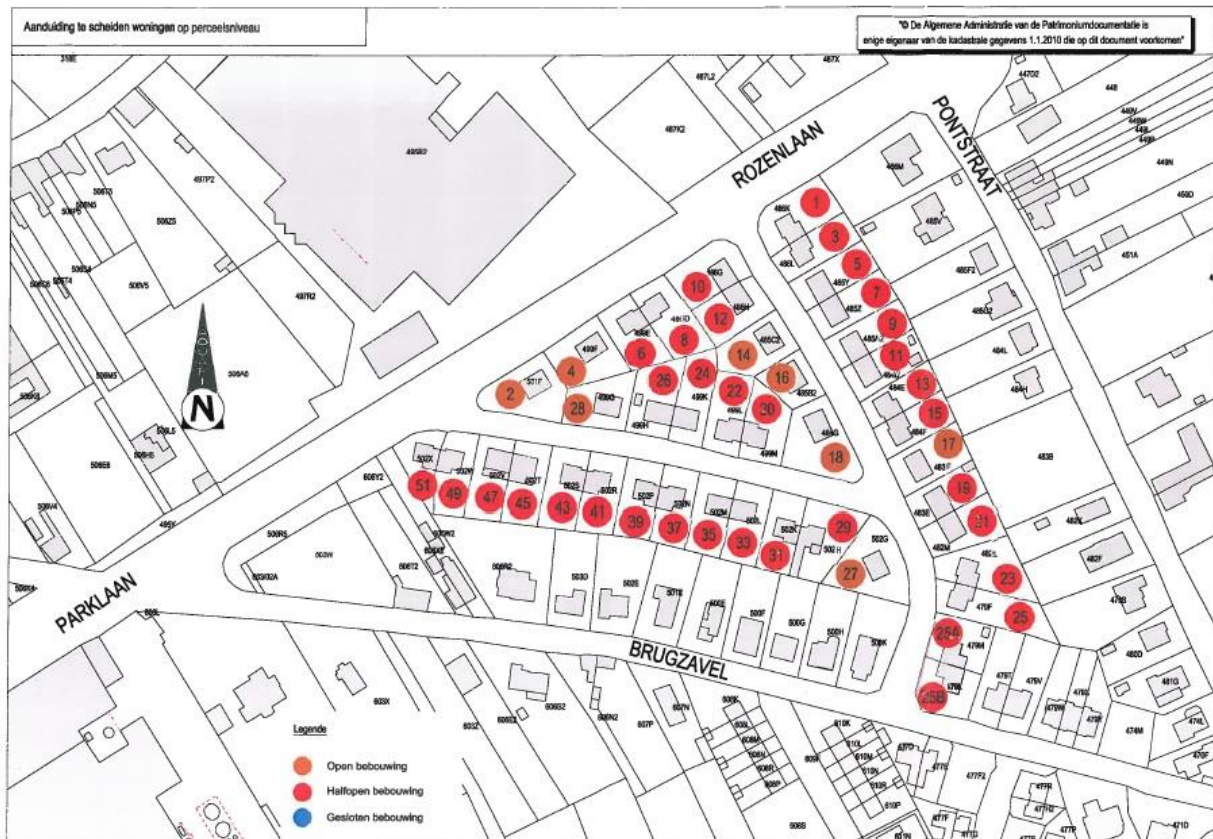

TYPEPROFIEL 2

Figuur 4: Doorsnede van de toekomstige weginplanting⁵

⁵ Plan aangebracht door opdrachtgever.

Figuur 5: Percelen met huisnummers⁶

Synthese

Bij een analyse van de impact van de geplande bodemingrepen, stelt men vast dat in het projectgebied het archeologisch relevante deel van het bodemarchief niet bedreigd wordt:

- De geplande ingreep valt binnen de contouren van de gekende versterking
- De toekomstige leiding kent een zelfde niveau als de huidige leiding.
- De heraanleg van de toekomstige weg valt binnen de contouren van de gekende versterkingen door het huidige wegdek.

1.1.5 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

⁶ Plan aangebracht door opdrachtgever.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en cartografische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende archeologische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart

- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart

De CAI-kaart wordt weergegeven op de topografische kaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.⁷ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Figuur 1 en 2. Het plangebied is gelegen in Berchem, een deelgemeente van Kluisbergen. Kluisbergen zelf bevindt zich op 1,5 km ten zuiden van het plangebied. Het plangebied situeert zich in de woonwijk Rozenlaan. Het heeft een driehoekige vorm met woningen in het binnengebied. In het noorden bevindt zich een groot bedrijventerrein van Bekina Compounds. Iets verder ten oosten zijn akkers gelegen en heeft het gebied eerder een landelijk karakter. Meer ten zuiden van het projectgebied loopt de Molenbeek.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens aangeleverde plannen tussen 14,73 en 15,83 m + TAW. Het betreft dus een relatief vlak terrein.

1.3.2 Cartografisch kader

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁸

Op de Ferrariskaart is nog niets van het huidige stratenpatroon en naderhand van het projectgebied aanwezig, enkele grotere omsluitende straten zijn wel al aanwezig zoals de Bruggestraat, Berchemstraat en Pontstraat. Een kleine vroege voorloper van de huidige Brugzavel is ook al te bemerken. De bewoning concentreerde zich rond de Bruggestraat. De bewoning in de dorpskern van Berchem bestaat uit lintbebouwing met kleine tuinen. Waar het projectgebied zich bevindt waren voornamelijk velden en akkerland. Het valt op dat enkele percelen ten oosten van het onderzoeksgebied een gesloten karakter hebben, de akkers zijn hier afgeschermd met een haag. Hetzelfde geldt voor de percelen aan de oostkant van de kaart. De geslotenheid van deze percelen wordt verklaard door de aanwezigheid van de kasteelhoeve *Ter Donckt* die centraal tussen deze

⁷ BEYAERT e.a. 2006

⁸ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

percelen ligt en omgeven is door een gracht. In tegenstelling tot de gemene gronden waren deze percelen vermoedelijk persoonlijk bezit van de heer van de kasteelhoeve en daarom ook afgesloten. Hetzelfde fenomeen kan men in een meer bescheiden vorm waarnemen zuidelijk van het projectgebied. Hier worden ook een of twee, wellicht versterkte hoeves afgebeeld met de naam *Nieuwenborgh*.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Een volgende bron is de kadasterkaart Atlas der Buurtwegen. Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁹

Op deze kaart is duidelijk zichtbaar dat zich ten noorden van het projectgebied een oude Schelde arm bevindt langsheen de Berchemstraat. Er is een lichte uitbreiding te bemerken van bewoning langsheen de “Brugzavel-Pontstraat”. Wat het meeste opvalt op de Atlas der Buurtwegen in vergelijking met de Ferrariskaart is de sterke versnippering van zowel de hoger gelegen kouters als de lager gelegen meersen in lange smalle percelen. Wellicht is deze het gevolg van de opheffing van het gemene goed, waarbij de gronden eigendom werden van de lokale boeren en bij overerving telkens werden opgesplitst en verdeeld onder de nazaten.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.¹⁰

De Vandermaelenkaart dateert in dezelfde periode als de Popp-kaart en de Atlas der Buurtwegen. Ze is echter minder gedetailleerd dan deze laatste twee, de percelering kan hier niet uit afgeleid worden. Wel is op deze kaart nog aangeduid dat het stroomgebied van de Schelde lager gelegen delen en nattere gebieden zijn. Veel lijkt er voor het projectgebied verder niet te veranderen.

Popp (1842-1879)

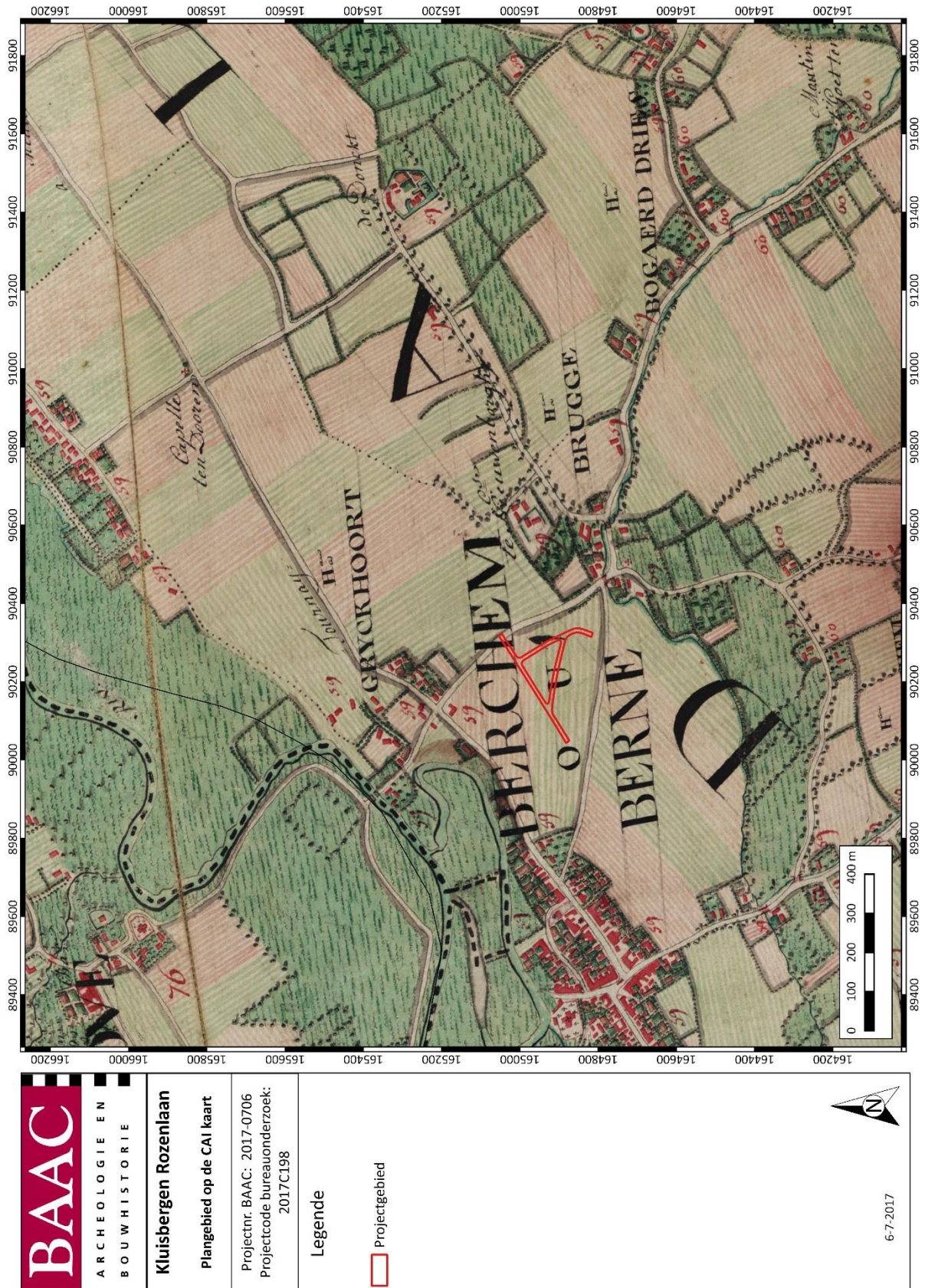
De Poppkaarten zijn het levenswerk van Philippe-Christian Popp (1805-1879). Van 1842 tot aan zijn dood in 1879 werkte hij aan zijn atlas. Ongeveer alle gemeenten van de toenmalige provincies Brabant, Henegouwen, Luik, Oost- en West-Vlaanderen had hij getekend en gedrukt.¹¹

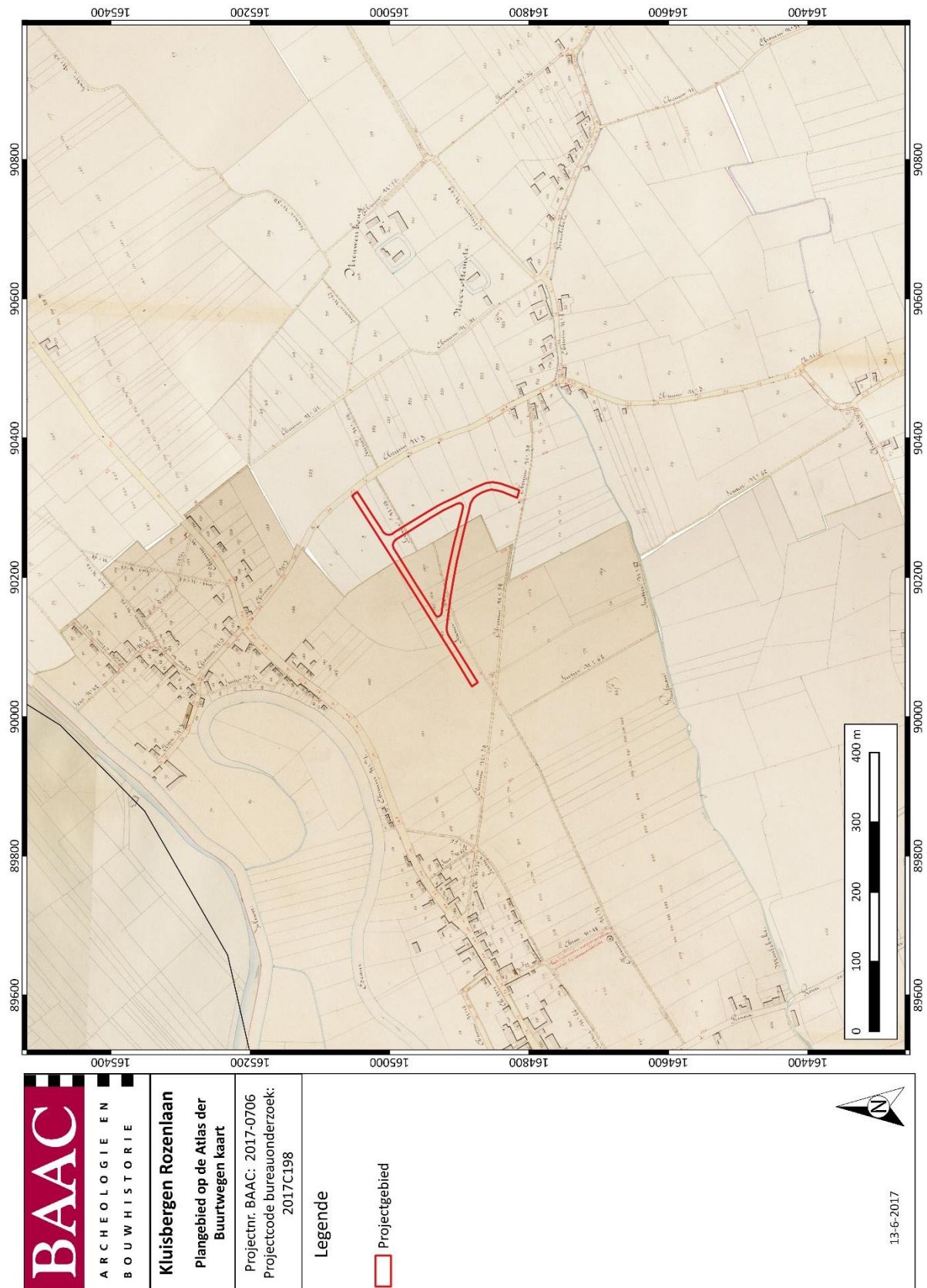
Gezien de gelijktijdigheid met de Vandermaelen-kaart zien we nauwelijks verandering in de situatie voor het projectgebied. Wel zien we op deze kaart een zeer duidelijke situering van de twee walgrachtsites in de nabije omgeving, aangeduid als “De Motte” en “Chateaux de Donck”.

⁹ GEOPUNT 2017e

¹⁰ GEOPUNT 2017f

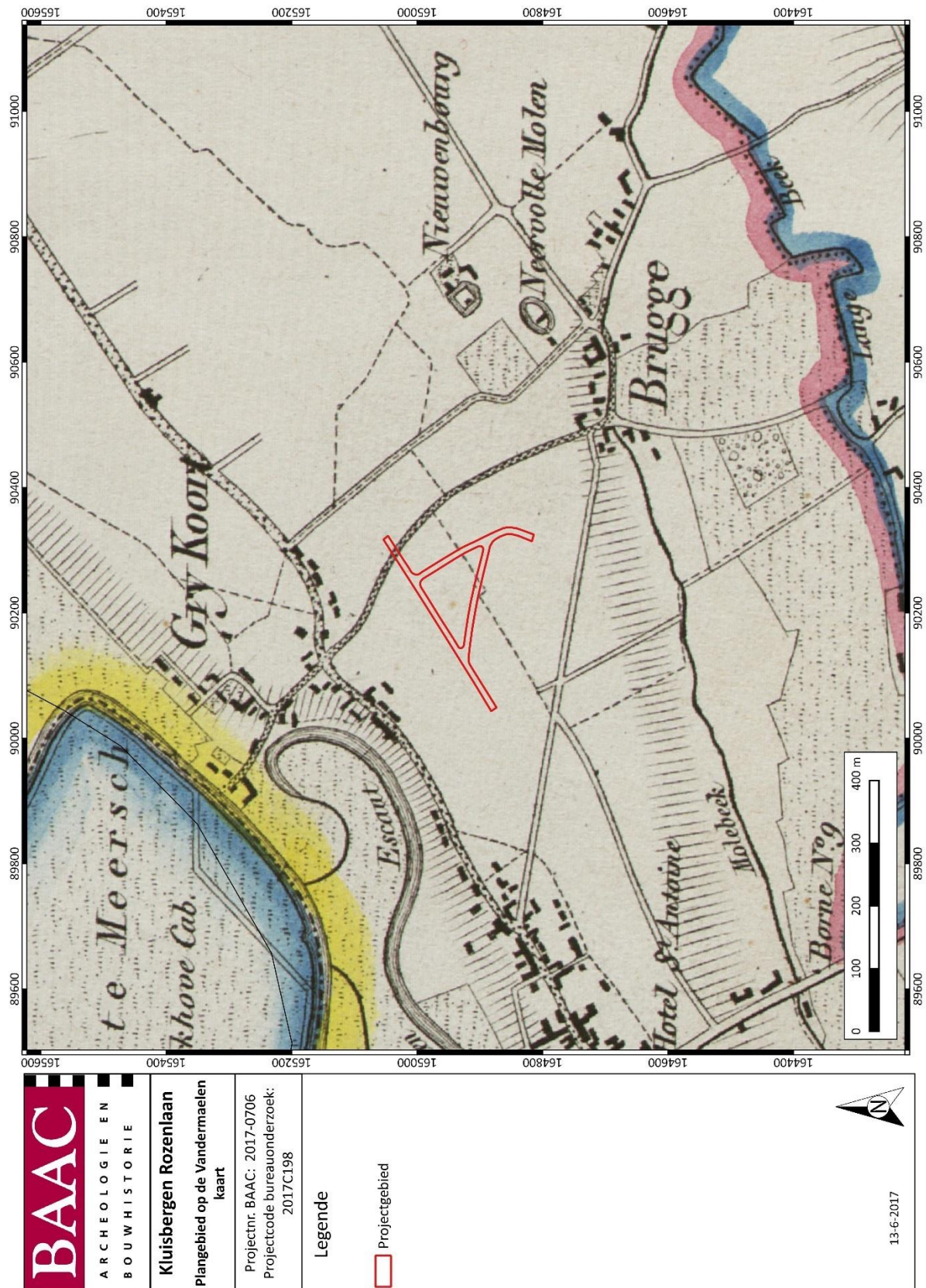
¹¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

Figuur 6: Plangebied op de Ferrariskaart¹²¹² GEOPUNT 2017b

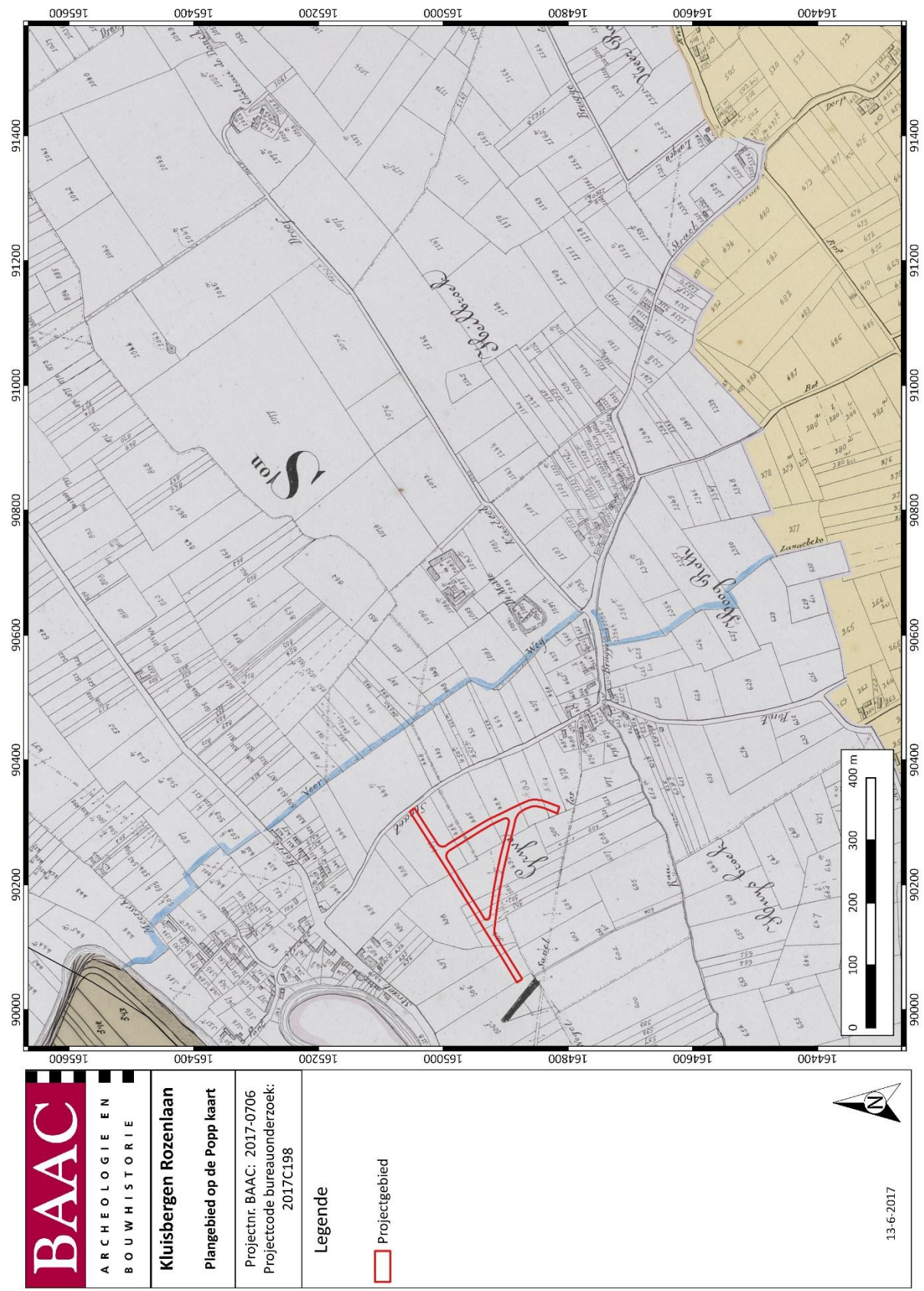
Figuur 7: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen¹³

¹³ GEOPUNT 2017a

Figuur 8: Plangebied op de Vandermaelenkaart¹⁴

¹⁴ GEOPUNT 2017c

Figuur 9: Plangebied op de Poppkaart¹⁵

¹⁵ GEOPUNT 2017d

1.3.3 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

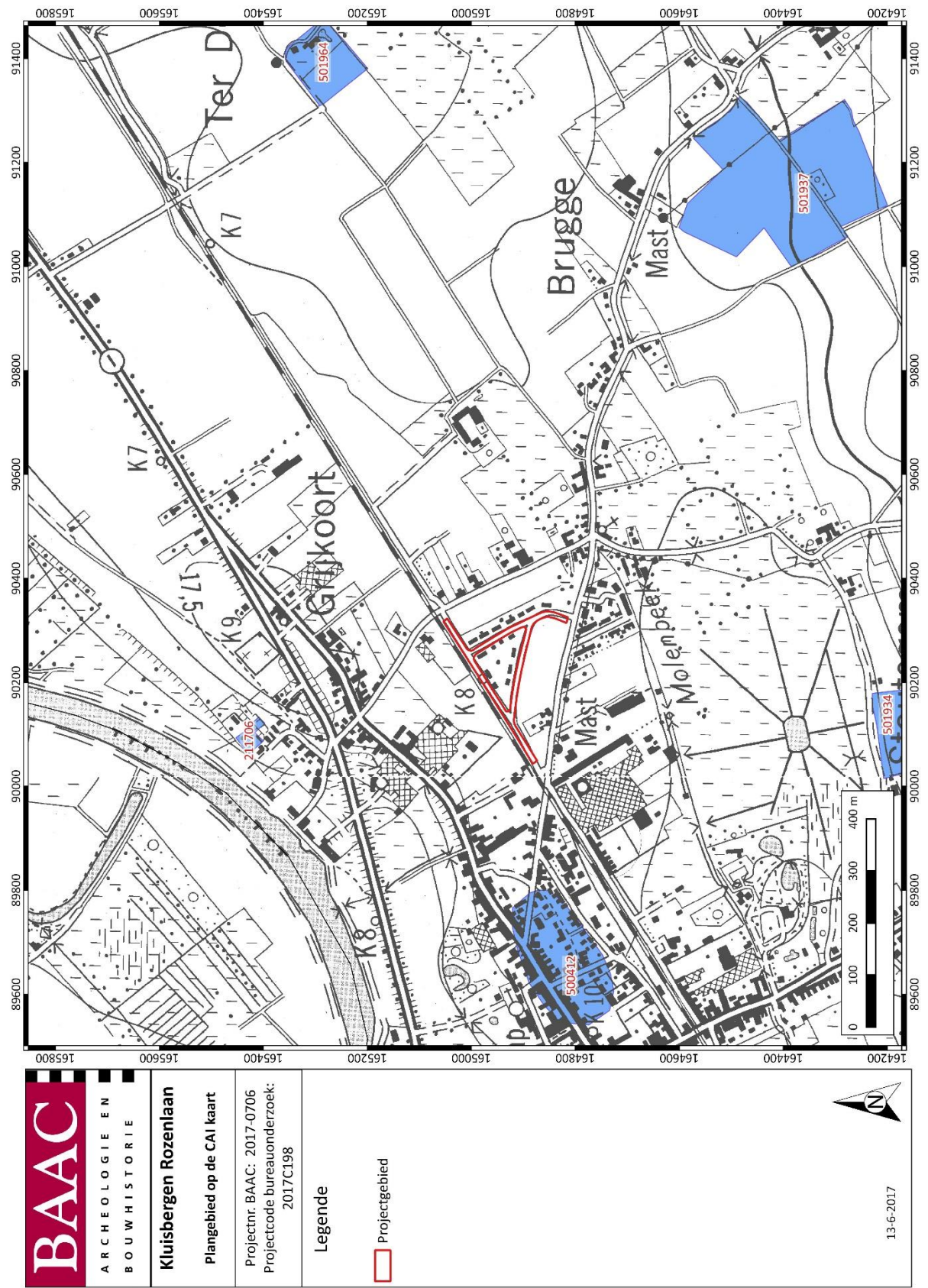
Voor het plangebied aan de Rozenlaan te Kluisbergen zijn er de volgende archeologische waarden gekend (Figuur).¹⁶ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.¹⁷

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
500412	VELDPROSPECTIE. DIVERSE CONCENTRATIES AARDEWERK EN DAKPANFRAGMENTEN.
211706	PROEFSLEUVENONDERZOEK BAAC VLAANDEREN RAPPORT 188. ROMEINS: PAALKUILEN, KUILEN EN GREPPELS
501964	BERCHEM-TER DONCKT. SITE MET WALGRACHT. EEN MEERLEDIGE SITE MET WALGRACHTEN, OPPER- EN NEERHOF. MOGELIJK EEN CASTRALE MOTTE UIT DE 13DE EEUW, IN DE 1STE HELFT VAN DE 16DE EEUW UITGEBREID EN AANGEPAST TOT LUSTHOF.
501937	KWAREMONT-BRUGGESTRAAT I. VELDPROSPECTIE. LITHISCH MATERIAAL, CONCENTRATIE AARDEWERK EN DAKPANFRAGMENTEN UIT DE 2DE/3DE EEUW N. CHR. DIE MOGELIJK EEN NEDERZETTING OF VILLA AANDUIDT.
501934	PADDENSTRAAT. LOSSE VONDSTEN LITHISCH MATERIAAL KERNEN.

¹⁶ CAI 2017

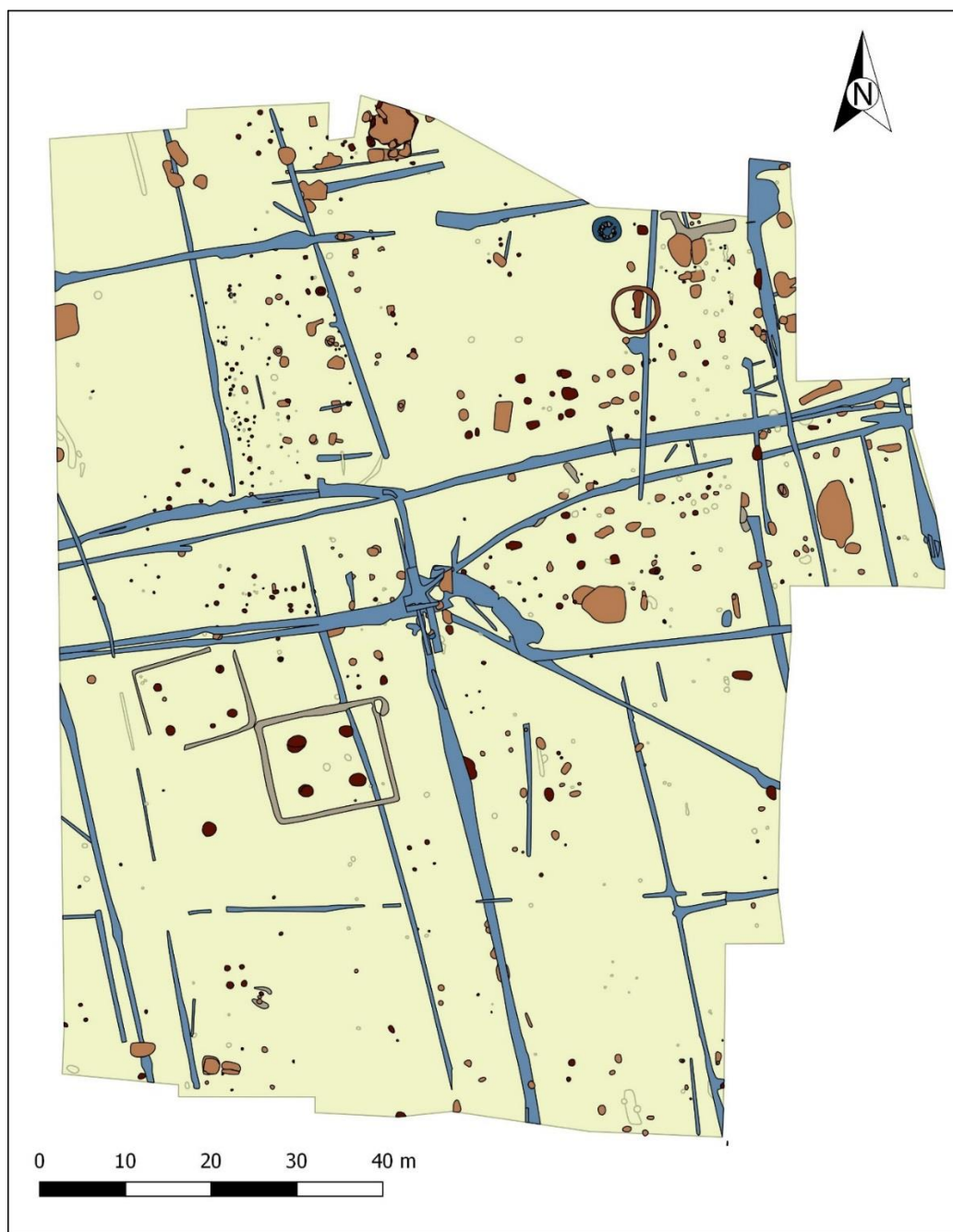
¹⁷ CAI 2017

Figuur 10: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart¹⁸

¹⁸ CAI 2017

Naast bovenstaande meldingen in de Centrale Archeologische Inventaris heeft er in de zeer nabije omgeving recent nog een opgraving plaatsgevonden. Deze opgraving aan de Brugzavel werd door BAAC Vlaanderen uitgevoerd in oktober-november 2015. Het plangebied van 1,4 ha bracht sporen uit de late ijzertijd/Romeinse periode aan het licht. Onder de sporen bevonden zich twee enclo's met vierpalige structuren, naast deze enclo's werden ook nog andere vier- of zespalige structuren en verschillende paalkuilen aangetroffen. In de funeraire context trekt vooral een grafcirkel met (mogelijks) een centraal graf en enkele crematies de aandacht. Naast enkele greppelsystemen werden ook enkele waterkuilen en één waterput aangetroffen. Deze waterput had een ovale vorm van 3,3 m bij 3 m. Centraal in het spoor bevonden zich grote natuurstenen blokken in cirkelverband. Verder onderzoek zal nog meer informatie omtrent deze site naar boven halen.

Figuur 11: Opgravingsplan Kluisbergen Brugzavel¹⁹

¹⁹ Uit conceptrapport Baac bvba onderzoek

Voor de steentijden kunnen de sites van Kerkhove-Stuw en Ruien-Rosalinde niet onvermeld blijven. In Kerkhove wordt naar aanleiding van de bouw van een stuw niet minder dan 8500 m² van een oude stroomrug onderzocht op prehistorische resten. Gezien de diepteligging (ca. 4 tot 8 m –mv) van de vondstrijke niveaus is de bewaring van zowel organische als anorganische resten vermoedelijk zeer goed. De eerste resultaten van het onderzoek maken melding van verschillende stenen werktuigen, verkoolde voedselresten en slachtafval. Bovendien is in de top van de bovenliggende veenlaag een goed bewaard wegdek met houten beschoeiing uit de Romeinse tijd aangetroffen. Langs de weg lagen verschillende dierlijke kadavers.²⁰

Het onderzoek van Ruien-Rosalinde is om verschillende redenen bijzonder. Het is één van de weinige aan de Ahrensburgcultuur toegeschreven vindplaatsen in Vlaanderen, met als bijzonderheid ook nog eens de aanwezigheid van een goed bewaarde haardstructuur.²¹ Daarnaast is de vindplaats in het bezit van verschillende neolithische vondstcontexten,²² mogelijk zijn zelfs de resten van enkele (finaal?) neolithische gebouwstructuren aangetroffen.²³

Voor de metaaltijden heeft de opgraving in Ruien-Rosalinde ook heel wat nieuwe informatie opgeleverd. Tijdens het onderzoek zijn zowel grachten, gebouwen als kuilen aan het licht gekomen die dateren uit verschillende fases van de ijzertijd. Opvallend is de aanwezigheid van zogenaamde ‘portiekgebouwen’ uit de late ijzertijd die voorheen ongekend waren in de regio.²⁴

De Romeinse periode is in Ruien-Rosalinde met name in zone III goed vertegenwoordigd en bestaat o.m. uit een tweetal kruisende wegtracés en drie percelen waarbinnen de resten van verschillende gebouwplattegronden kunnen worden herkend.²⁵ Uit de vroege tot volle middeleeuwen dateren een aantal gebouwtjes en een landweg.²⁶

2 Besluit

2.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Uit de bureaustudie uitgevoerd voor de Archeologienota met Beperkte Samenstelling werden binnen het onderzoeksterrein geen concrete archeologische sites of ensembles vastgesteld. Wel kan aan de hand van cartografische bronnen de aanwezigheid van relevante en waardevolle historische sites uitgesloten worden.

2.2 Archeologische verwachting

De archeologische verwachting voor het plangebied en zijn omgeving is hoog. Bovenstaand overzicht toont duidelijk het rijke archeologische verleden van de regio. Zowel voor Kluisbergen zelf, als het aan de overzijde van de Schelde gelegen Kerkhove, is er sprake van een relatief rijk Romeins substraat. Getuige hiervan zijn de vondsten van aardewerk en dakpanfragmenten die mogelijks afkomstig zijn van een villa domein of nederzetting uit de 2 – 3de Eeuw n.Chr. Eveneens bracht de opgraving die plaats vond aan de Brugzavel een rijkdom aan Romeinse sporen aan het licht. Toch lijkt de omgeving reeds langer geoccupeerd door de mens. Vondsten van lithisch materiaal en steentijdopgravingen bewijzen de aantrekkingskracht die de regio uitoefende op de mens. Deze vroege aanwezigheid lijkt zich

²⁰ Herremans 2017; <http://archeologie-kerkhove.be>

²¹ Crombé *et al.* 2014; Verbrugge *et al.* s.d.a & 2012.

²² Vandendriessche *et al.* 2015 ; Verbrugge *et al.* s.d.a & b.

²³ Verbrugge *et al.* s.d.a & b.

²⁴ Cherretté *et al.* 2012.

²⁵ Verbrugge *et al.* s.d.b.

²⁶ Verbrugge *et al.* s.d.a

doorheen de archeologische periodes verder te zetten gezien de vondsten in Ruien – Rosalinde en Brugzavel uit de metaaltijden. Wat de middeleeuwse periode betreft is er minder archeologische informatie voor handen. Toch lijkt de regio erg intensief bewoond en gecultiveerd, waarbij de walgrachtsites *Nieuwenborg* en *Ter Donckt* een prominente plaats zullen ingevuld hebben.

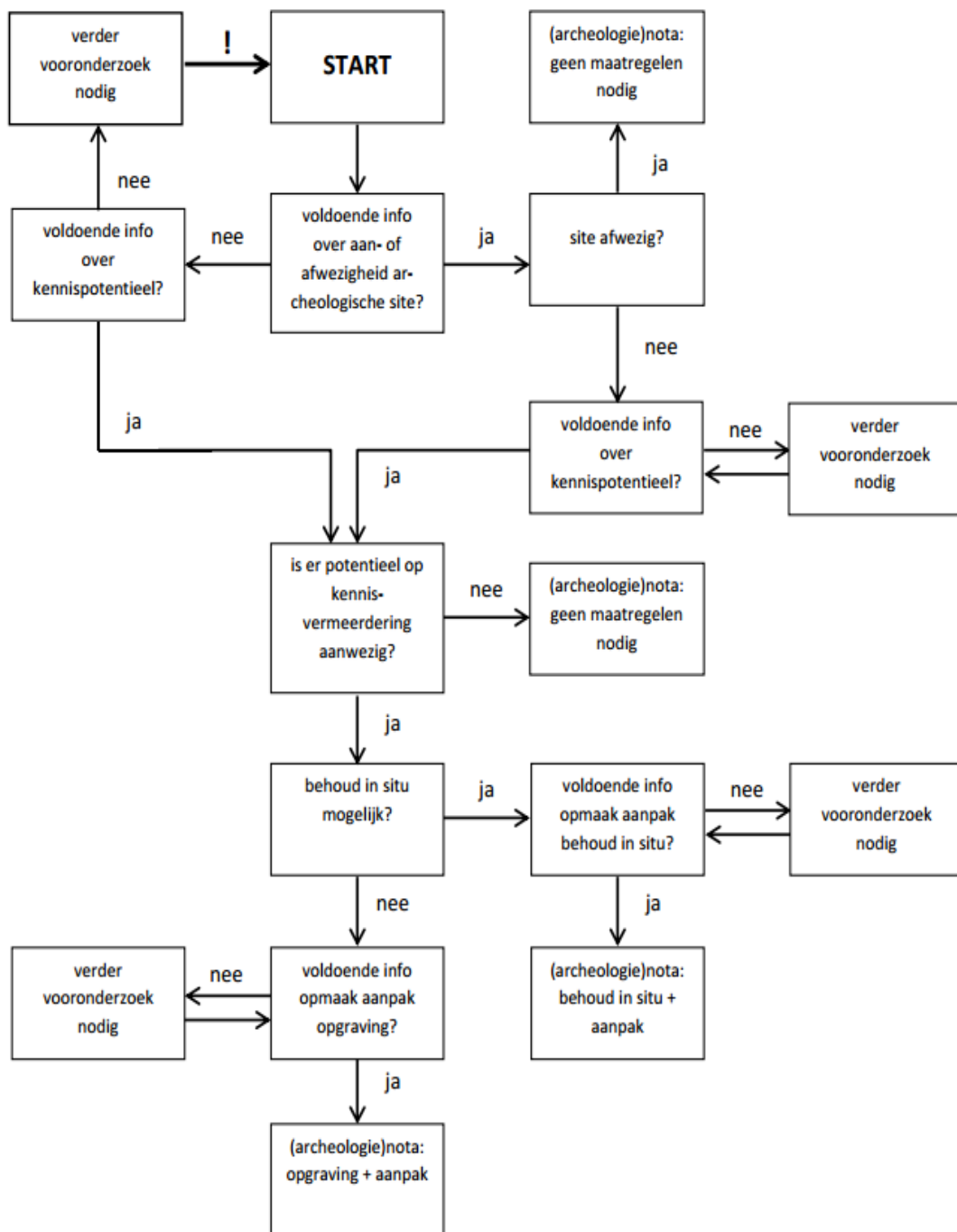
2.3 Potentieel op kenniswinst

Door de hoge archeologische verwachting is een correcte analyse van het potentieel op kenniswinst van groot belang. Hiervoor dienen we de verwachtingen in relatie te brengen met de effectieve geplande werken. Volgende argumenten zijn uit het bureauonderzoek gebleken:

- De geplande werken vallen binnen de contouren van de huidige gekende verstoring. Daarnaast zal de toekomstige leiding geplaatst worden op hetzelfde niveau als de vorige.
- Het toekomstige wegdek zal het huidige vervangen, wat potentieel slechts een minimale verstoring van het bodemarchief tot gevolg heeft.
- Via cartografische bronnen kan met zekerheid de aanwezigheid van historisch waardevolle gebouwen of sporen uitgesloten worden.
- Door de beperkte omvang en de aard van de geplande bodemingrepen (m.n. een lijntracé van beperkte breedte) kunnen enkel eventueel aanwezige archeologische sporen met een lage complexwaarde aangetroffen worden, waardoor er slechts een zeer beperkt tot zelfs onbestaand potentieel op kennisvermeerdering is.

2.4 Gemotiveerd advies

BAAC Vlaanderen bvba adviseert geen archeologisch vervolgonderzoek voor het projectgebied aan de Rozenlaan te Kluisbergen. Uit het bureauonderzoek werd duidelijk dat de archeologische verwachting voor de regio hoog is, echter het aanleggen van de riolering verstoort slechts een smalle strook binnenin een reeds bestaand wegdek met diepere verstoringen. Hierdoor zouden enkel eventueel sporen zonder echte complexwaarde kunnen aangetroffen worden. Dit keldert de kans op eventuele kenniswinst voor het gebied. Uit de cartografische bronnen blijkt ook de afwezigheid van historisch waardevolle gebouwen of sporen. Al deze elementen in beschouwing genomen, kan met zekerheid worden aangetoond dat verder archeologisch onderzoek naar aanleiding van de voorgelegde stedenbouwkundige vergunningsaanvraag niet tot nuttige kenniswinst zal leiden. Volgens de beslissingsboom C.G.P.5.2. zijn geen verdere maatregelen nodig.

Figuur 12: Beslissingsboom inzake verder archeologisch onderzoek.²⁷

²⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016a, fig.3.

3 Samenvatting

Op vraag van de gemeente Kluisbergen en opdrachtgever Farys heeft BAAC Vlaanderen bvba een bureauonderzoek uitgevoerd. Op het terrein zal een renovatie van de riolering gerealiseerd worden. Dit gaat gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief zal verstoord worden.

Deze archeologienota heeft als doel een inschatting te maken van het potentieel op aanwezig archeologische erfgoed en het opstellen van een plan van maatregelen voor eventueel vervolgonderzoek. De archeologienota bestaat uit een bureaustudie met beperkte samenstelling. Voor deze studie werden de door de opdrachtgever aangeleverde bouwplannen ten opzichte van het archeologisch potentieel grondig bestudeerd.

Uit de bureaustudie blijkt dat de aanwezigheid van het huidige wegtracé en riolering zijn impact heeft gehad op de bodem. Dit minimaliseert de kans om intacte archeologische sporen met enige complexwaarde aan te treffen. Toch bezit de regio een hoge archeologische verwachting. Uit cartografische bronnen blijkt dan weer de afwezigheid van historische gebouwen of sporen.

BAAC Vlaanderen bvba acht enig verder onderzoek voor het plangebied niet nodig omwille van bovenstaande redenen.

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)	3
Figuur 3: plannen inplanting riolering.....	7
Figuur 4: Doorsnede van de toekomstige weginplanting	9
Figuur 5: Percelen met huisnummers	10
Figuur 6: Plangebied op de Ferrariskaart	14
Figuur 7: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.....	15
Figuur 8: Plangebied op de Vandermaelenkaart.....	16
Figuur 9: Plangebied op de Poppkaart.....	17
Figuur 10: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart	19
Figuur 11: Opgravingsplan Kluisbergen Brugzavel	20
Figuur 12: Beslissingsboom inzake verder archeologisch onderzoek.	23

5 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	18
---	----

6 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016a. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. Geoportaal GGA. Available at:
<https://geo.onroerenderfgoed.be>.

AGIV, 2017a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2017d. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2017e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at:
<http://www.geopunt.be>.

BAEYENS N.& SADONES S., 2017. Evaluatieverslag: archeologische opgraving Kluisbergen, Brugzavel. Baac Vlaanderen Conceptrapport.

BEYAERT, M. e.a., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2017. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

CHERRETTÉ B., VERBRUGGE A, DE GRAEVE A & GUILLAUME V. 2012: Voorlopige resultaten van de opgravingscampagne 2011 te Kluisbergen-Rosalinde: "Portiekgebouwen" uit de late ijzertijd? (prov. Oost-Vlaanderen, België), *Lunula Archaeologia protohistorica* XX, 201-204.

GEOPUNT, 2017a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at:

<http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2017b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at:
<http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2017c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at:
<http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2017d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at:
<http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2017e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at:
<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEOPUNT, 2017f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at:
<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

IOE, 2017. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2017. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

Vandendriessche H., Pede R., Klinkenborg S., Verbrugge A., Mikkelsen J.H., Sergeant J., Cherretté B. & Crombé P. 2015: Steentijdvondsten uit het zuiden van Oost-Vlaanderen: het neolithicum te Leeuwergem-Spelaan (gem. Zottegem) en Ruien-Rosalinde (gem. Kluisbergen, B.), *Notae Praehistoricae* 35, 5-23.

Verbrugge A., De Graeve A., Guillaume V., Cherreté B., Sergeant J. & Crombé P. 2012: Een afgedekte finaalpaleolithische site langs de Bovenschelde te Ruien "Rosalinde" (gem. Kluisbergen, O.-VL., B.), voorlopige resultaten, *Notae Praehistoricae* 32, 151-157.

Verbrugge A., De Graeve A., Guillaume V. & Cherreté B. s.d.a: *Ruien – Rosalinde (Gem. Kluisbergen). Archeologisch onderzoek Fase 1. Archeologie – conceptnota*, Erpe-Mere.

Verbrugge A., Vandendriessche H., Pede R., Dalle S. & Cherreté B. s.d.b: *Ruien – Rosalinde (Gem. Kluisbergen). Archeologisch onderzoek Zone III. Archeologie – conceptnota*, Erpe-Mere.

7 Bijlagen

- Bijlage 1: 2017-0706 Gecoördineerd voorontwerp versie 1
- Bijlage 2: Plan en lengteprofiel riolering (1-4)
- Bijlage 3: Plan weg (1-4)
- Bijlage 4: Typeprofiel wegenis